

KRIMINALITET RAZBOJNIŠTAVA I NEKE KARAKTERISTIKE NJIHOVIH IZVIDA

Zvonimir Dujmović

Visoka policijska škola

Policijska akademija MUP-a RH

SAŽETAK

U članku je prikazan kriminalitet razbojništava na području Republike Hrvatske u razdoblju od 1993. do 1997. godine. Prikazan je opseg, teritorijalna distribucija, načini, mjesto i vrijeme izvršenja, te karakteristike počinitelja.

U drugom dijelu članka prikazane su izvidne (istražne) mjere koje poduzimaju redarstvene vlasti i uspješnost razjašnjavanja kaznenih djela razbojništva.

1. KAZNENA DJELA RAZBOJNIŠTVA I RAZBOJNIČKE KRADE

Zaštita imovine u najvećoj se mjeri ostvaruje pravilima građanskog, imovinskog, gospodarskog i trgovačkog prava, a primjenom kaznenih sankcija samo kad je do povrede ili ugrožavanja imovine došlo uporabom sile, prijetnje, obmane, iznude ili sličnih društveno opasnih radnji. Kaznenopravna zaštita imovine ima supsidijarni karakter, ali bez nje se ne može se ostvariti efikasna zaštita imovine.

Razbojništvo i razbojnička krađa dva su kaznena djela od kojih se mora zaštititi imovina od najbezobzirnijeg oduzimanja. Zajedničko im je da su po konstrukciji složena kaznena djela, sastoje se od prinude i krađe.

Kod razbojništva počinitelj najprije vrši prinudu, a zatim krađu, a kod razbojničke krađe najprije oduzima tuđu pokretnu stvar, a zatim, da bi zadržao već oduzetu stvar, vrši prinudu prema osobi koja ga sprečava u odnošenju pokretne stvari. U tom smislu razbojnička krađa može se uzeti kao poseban tip kaznenog djela.

Grupni zaštitni objekt kod kaznenih djela razbojništva i razbojničke krađe jest imovina. Objekt iz zakonskog opisa (gramatički objekt) kaznenog djela razbojništva i razbojničke krađe jest pokretna stvar. Međutim, kod kaznenog djela razbojništva i razbojničke krađe, osim sigurnosti imovine, zaštićena je podredno i sigurnost građana. Zakonoda-

vac nije kreirao ova djela prvenstveno radi zaštite sigurnosti građana, ali ona podredno štite čovjeka i od nasilja (apstraktno). Ako dode do konkretnog ugrožavanja, postojat će i novo kazneno djelo, te će se raditi o stjecaju razbojništva / razbojničke krađe i nekog kaznenog djela protiv života i tijela.

Subjekt kaznenog djela razbojništva i razbojničke krađe može biti svaka osoba (delicta communitie).

Počinitelj (izvršitelj) može biti individualan, samostalan i skupni supočinitelj. (Su)počinitelj(i) ostvaruje(u) djelo kao svoje, vlastito (zajedničko) kazneno djelo. U kaznenom djelu razbojništva i razbojničke krađe (jednog ili) više počinitelja mogu sudjelovati i suučesnici (sudionici). Sudjelovanje suučesnika moguće je kroz djelatnost poticanja, pomaganja i organiziranja zločinačkih udruženja.

Radnja kaznenog djela razbojništva i razbojničke krađe, kao i svaka radnja kaznenog djela, u kaznenopravnom smislu uvijek je akt svjesne i voljne ljudske djelatnosti. Objekt radnje jest stvar ili čovjek, materijalni, fizički dio vanjskog svijeta, nešto što se može uhvatiti, držati, opipati, na koju je upravljena radnja izvršenja djela, ono na čemu će se ona izvršiti. Radnje su složene u više cjelina. Kod razbojništva, to je: prinuda i krađa. Razbojnička krađa sastoji se pak od: krađe i prinude.

Da bi došlo do kriminalne povrede imovine, mora biti izvršena radnja oduzimanja kakve tude

pokretne imovine u cilju protupravnog prisvajanja, koja se nalazi u nečijem priteženju. Pošto je kazneno djelo razbojništva složeno od prinude i krađe, a razbojnička krađa od krađe i prinude, radnja izvršenja kod ovih kaznenih djela sadrži i prinudu. Prinuda može biti u obliku primjene fizičke snage ili prijetnje neposrednim napadom na život ili tijelo žrtve.

Pod upotrebom sile razumijeva se upotreba fizičke snage ili omamljujućih sredstava u svrhu dovođenja neke osobe u nesvjesno stanje ili onesposobljavanje za pružanje otpora. Nije neophodno da sila ili prijetnja bude usmjerena upravo prema osobi koja je u posjedu stvari koju počinitelj namjerava oduzeti, već će se raditi o razbojništvu i kad je sila primijenjena prema drugoj osobi, koja nastoji spriječiti oduzimanje pokretne stvari od žrtve. Sila ili ozbiljna prijetnja da će se napasti na život i tijelo, mora biti primijenjena sa svrhom kako bi se pruženi otpor žrtve svladao ili očekivani otpor spriječio.

Za prijetnju neposrednim napadom na život ili tijelo žrtve bitno je da ju je žrtva ozbiljno shvatila, tj. kako će zlo po život ili tijelo doista nastupiti. Prema tome, dovoljna je i prijetnja "defektnim" vatrenim oružjem ili oružjem bez metka ili samo tzv. "plašljivcem", ako ju je žrtva doživjela kao ozbiljnu i stvarnu.

Sila i prijetnja trebaju biti usmjerene prema osobi, a ne prema stvari. Ako počinitelj upotrebljava silu kako bi stvar odvojio od držatelja a ne zbog svladavanja njegova otpora, radit će se o krađi (eventualno o nekom od kvalificiranih oblika krađe - npr. naročito drzak način).

Sila kao obilježje kaznenog djela treba biti jačeg intenziteta, a to će biti kad je sila objektivno promatrana, a s obzirom na upotrijebljeno sredstvo, način primjene i mjesto djelovanja, dovoljno jaka da spriječi otpor oštećenika ili drugih osoba prilikom oduzimanja stvari.

Prinuda prethodi oduzimanju stvari i poduzima se da bi se omogućilo oduzimanje stvari. Pojmovi oduzimanje i tuda pokretna stvar imaju prilikom razbojništva isti smisao kao i pri krađi.

Razbojništvo je dovršeno kad je tuda pokretna stvar oduzeta upotrebom sile ili prijetnje, dok pokušaj postoji samo ako je upotrijebljena sila ili prijetnja u namjeri oduzimanja tude pokretne stvari, ali stvar nije oduzeta.

Kvalificirani oblik razbojništva nastaje ako je razbojništvo počinjeno u sastavu grupe ili zločinačke organizacije ili ako je uporabljeno kakvo oružje ili opasno oruđe.

Ako pri izvršenju kaznenog djela razbojništva kod oštećenog nastupi laka tjelesna ozljeda, nema stjecaja kaznenih djela. Ako počinitelj prilikom razbojništva nanese tešku tjelesnu povredu ili smrt

osobe, radit će se o stjecaju.

Kod kaznenog djela razbojničke krađe počinitelj je zatečen kako izvršava kazneno djelo krađe, na mjestu izvršenja krađe ili u neposrednoj blizini, i to u situaciji koja jasno ukazuje da je on izvršio krađu. Prinudu kod razbojničke krađe počinitelj koristi kako bi zadržao tuđu stvar. Razbojnička krađa dovršena je u trenutku prinude, bez obzira na to je li počinitelj uspio zadržati stvar.

U užem smislu riječi, posljedica kaznenog djela jest promjena u vanjskom svijetu izazvana ponašanjem čovjeka (povreda) ili dovođenjem u opasnost (ugrožavanje) stanovitog pravnog dobra.

Posljedica dovršenog djela jest imovinska šteta nanesena napadnutoj osobi (umanjenje imovine oštećenog). Posljedica je uvijek i ugroženost, strah, fizički "insulti", a ona je mogla nastupiti već i kod pokušaja djela.

Razbojništvo i razbojnička krađa namjerni su delikti. Pored namjere oduzimanja tude pokretne stvari radi protupravnog prisvajanja, počinitelji moraju imati i svijest o primjeni prinude radi svladavanja otpora koji postoji ili koji se očekuje. Međutim, prinuda je sredstvo za realizaciju osnovne namjere (oduzimanja tude pokretne stvari s ciljem njenog protupravnog prisvojenja).

Za kaznena djela razbojništva i razbojničke krađe progon se poduzima po službenoj dužnosti.

2. STANJE I KRETANJE KRIMINALITETA RAZBOJNIŠTVA I RAZBOJNIČKE KRAĐE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Kriminalitet kao masovna pojava zbroj je pojedinačnih kaznenih djela koja se, u određenom razdoblju, događaju na nekom području. Kriminalitet kao zbroj pojedinačnih delikata jedna je nova sociološka kvaliteta. Saznanje o kriminalitetu kao društvenoj pojavi, dobivamo kad ga promatramo u njegovu obimu tijekom određenog razdoblja, kad otkrivamo unutarnje povezanosti i logiku njegove ovisnosti o drugim socijalnim zbivanjima na određenom prostoru. Obim, struktura i kretanje kriminaliteta na nekom području utječu na počinitelja i njegovo djelo, ali i obrnuto, dinamika kriminaliteta ovisna je o individualnom počinitelju i njegovu djelu.

Razbojništvo i razbojnička krađa kao imovinski delikti imaju i izražene elemente nasilja. Razbojništva se razmjerno lako izvode, odnosno, brzo se uklapaju u današnji tempo života, jer počinitelj dolazi do novca brzo i bez mnogo truda, a prepad najčešće donosi gotov novac. Način izvršenja razbojništva i razbojničke krađe jest takav da dolazi do neposrednog kontakta počinitelja i žrtve, te oč-

vidaca. Sami načini izvršenja, koji su veoma raznovrsni, ne pružaju tako markantnu polaznu točku kod izvoda (kriminalističke obrade), ali ukazuju na velike razlike u specifičnoj težini pojedinih vrsta razbojništava. Težina razbojništva jedno je od polaznih točaka u radu policije, odnosno u primjeni načela srazmjernosti i ekonomičnosti u postupanju.

Osjećaj sigurnosti kod stanovništva bitno ovisi upravo o nasilničkim deliktima, uključujući i razbojništva i razbojničke krađe. Razbojništva dovode do neposrednih materijalnih šteta, ali mogu dovesti i do psihičkih i fizičkih posljedica za žrtvu.

Veliku ulogu pri ocjeni razbojništva i razbojničke krađe građani pridaju subjektivnom osjećaju sigurnosti. Pritom, najosjetljivija točka za građanina proizlazi iz njegova individualnog i kolektivnog osjećaja sigurnosti. Razbojnički napad na banku za većinu građana jedva je nešto više od uzbudljiva prikaza u javnim medijima. Nasuprot tomu, opljačkana torba, susjedova ili prijateljeva lišnica, za građane su stvarniji događaji.

Sve to utječe na posebnu važnost razbojništava u kriminološkim istraživanjima te ona mogu biti jedno od kaznenih djela koje može ukazivati na kretanje i imovinskog i nasilničkog kriminaliteta.

2.1. Kretanje i opseg

U razdoblju od 1993. do 1997., na području Republike Hrvatske policija je registrirala izvršenje 2582 razbojništva i razbojničke krađe. Najveći je broj razbojništava i razbojničkih krađa prijavljen 1993. (644). U 1994. godini, zabilježen je pad kriminaliteta razbojništva za 36,7%. Nakon 1994., kriminalitet razbojništva bilježi konstantan porast: 12% u 1995.; 12,3% u 1996. i 3,4% u 1997. godini (vidi Tablicu 1.).

Tablica 1. **Razbojništva i razbojničke krađe u Republici Hrvatskoj od 1993. do 1997. godine*** (broj napada poznat policiji)

Kazneno djelo	Godina				
	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.
Razbojništvo	607	389	426	490	505
Razbojnička krađa	37	25	38	31	34
UKUPNO	644	414	464	521	539

Izvor: statističke tablice MUP-a RH/Krim01 za 1993.-1997. godinu

Prema statističkim podacima MUP-a Republike Hrvatske, u 1998. godini nastavljen je trend porasta kriminaliteta razbojništva. U prvih devet

mjeseci 1998., na području Republike Hrvatske policija je doznala za izvršenje 438 razbojništva, što je povećanje od 16,2% u odnosu na prvih devet mjeseci 1997.

Udio kriminaliteta razbojništva i razbojničke krađe u ukupnom prijavljenom kriminalitetu u cijelom promatranom razdoblju kretao se ispod 1%. U 1994., taj udio razbojništva u ukupnom kriminalitetu bio je najmanji (0,65%), a u 1996. i 1997. najveći (0,98%).

U istom razdoblju udio kriminaliteta razbojništva u imovinskom kriminalitetu (kaznena djela protiv imovine), kretao se od 1% (1994.), do 1,5% (1996.) i 1,8% (1997.).

Stopa razbojništva i razbojničke krađe u Republici Hrvatskoj od 1994. (kada je iznosila 8,9) u stalnom je porastu, te je 1997. bilo 11,8 razbojništava i razbojničkih krađa na 100.000 stanovnika (vidi Tablicu 2.).

Tablica 2. **Stopa razbojničkih krađa u Republici Hrvatskoj na 100.000 stanovnika**

Godina	Stanovništvo - procjena sredinom godine u tisućama*	Ukupan broj** razbojništava i razbojničkih krađa	Stopa razbojništava i razbojničkih krađa na 100.00 stanovnika
1993.	4.641	644	13,9
1994.	4.649	414	8,9
1995.	4.669	464	9,9
1996.	4.494	521	11,6
1997.	4.572	539	11,8

*Mjesečno statističko izvješće, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, godina VII (1998.), broj 9

**Izvor: Statističke tablice MUP-a RH

Iz statističkih podataka vidljivo je kako razbojništva i razbojničke krađe nisu masovni delikti, ali one ipak predstavljaju posebnu društvenu opasnost. Gotovo uvijek su žrtva i njezina okolina bili zatečeni počinjenjem razbojništva.

2.2. Teritorijalna distribucija kaznenih djela razbojništava

Ako se promatra kriminalitet razbojništva s obzirom na policijske uprave (županije), veoma je karakterističan podatak da je 49,2% (1996.) i 49,7% (1997.) svih prijavljenih razbojništava u Republici Hrvatskoj izvršeno na području Policijske uprave zagrebačke (vidi Tablicu 3.). Odnosno,

zbroj počinjenih razbojništava u Policijskoj upravi zagrebačkoj, Splitsko-dalmatinskoj i Primorsko-goranskoj, predstavlja 73,5% (1996.) i 72,7% (1997.) u ukupnom kriminalitetu razbojništava u Republici Hrvatskoj (vidi Tablicu 3.). Kriminalitet razbojništava prije svega je pojava vezana za velike gradske aglomeracije i to daje povoda za još veću brigu.

Tablica 3. Teritorijalna distribucija kaznenih djela razbojništava po policijskim upravama (koje sudjeluju s više od 2% u kriminalitetu razbojništava na području Republike Hrvatske u 1996. i 1997. godini*

Policijska uprava	1996. g. apsolutno %		1997. g. apsolutno %	
	1. Zagrebačka	241	49,2	251
2. Splitsko-dalmatinska	89	18,2	65	12,9
3. Primorsko-goranska	30	6,1	51	10,1
4. Osječko-baranjska	16	3,3	24	4,7
5. Sisačko-moslavačka	28	5,7	19	3,8
6. Vukovarsko-srijemska	1	0,2	18	3,6
7. Istarska	10	2,0	15	3,0
8. Zadarska	17	3,5	12	2,4
9. Šibensko-kninska	9	1,8	10	2,0
10. Ostale	49	10,0	40	7,9
UKUPNO:	490	100	505	100

*Izvor: Statistički podaci MUP-a RH za 1996. i 1997.

I drugi pojavni oblici kriminaliteta povećani su u velikim gradovima, ali ne u tolikoj mjeri kao razbojništvo. Najveći broj razbojništava u velikim gradovima predstavlja ulična razbojništva.

2.3. Mjesto izvršenja razbojništava

U svezi s mjestom izvršenja razbojništava, možemo istaknuti kako je u promatranom razdoblju u Hrvatskoj izvršeno 537 razbojništava ili (37,8%) na ulicama, trgovima i sličnim javnim mjestima.

Istraživanje uličnih razbojništava u Londonu, koje su proveli Barker i suradnici (1993:21), nije potvrdilo pretpostavke o koncentraciji kriminalne aktivnosti i njezinih počinitelja oko užih lokacija kao što su klubovi, pubovi, stanice podzemne željeznice ili javni prijevoz. Svi ispitanici, počinitelji uličnog razbojništva u Londonu, u svojim iskazima nisu spominjali tipično ili idealno mjesto izvršenja

razbojništava. Međutim, mjesto izvršenja vrlo je bitno na razini četvrti, jer počinitelji obično biraju mjesto u blizini svoje kuće. Najuža okolica počinitelju je najbolje poznata, ali je tu, ujedno, i rizik mogućeg prepoznavanja i hvatanja najveći. Unatoč tom riziku, čak trećina počinitelja čini razbojništvo u svojoj četvrti, a oko tri četvrtine u rodnome gradu (Feeney, 1986.).

Iz Tablice 4. vidljiv je udio pojedinih mjesta počinjenja razbojništava u Republici Hrvatskoj:

- ulica, cesta, trg - 37,8%
- trgovina - 18,1%
- kuća - 9,4%
- stan - 3,2%
- mjenjačnica - 5,3%
- pošta - 2%
- banka - 1%
- benzinska postaja - 1,5%
- kiosk - 2,9%
- ostala mjesta - 18,8%.

Tablica 4. Razbojništva u republici Hrvatskoj prema mjestu počinjenja/objektu napada*

Mjesto počinjenja	Godina			Svega apsolut. %	
	1995	1996	1997		
Ulica	162	172	203	537	37,8
Trgovina	41	99	117	257	18,1
Kuća	35	58	40	133	9,4
Stan	19	14	12	45	3,2
Banka	4	6	5	15	1,0
Pošta	5	9	15	29	2,0
Mjenjačnica	10	23	42	75	5,3
Benzinska postaja	5	13	4	22	1,5
Kiosk	8	13	20	41	2,9
Ostalo	137	83	47	267	18,8
UKUPNO:	426	490	505	1421	100

Izvor: Statistički podaci MUP-a RH

Porast posebno bilježe razbojništva izvršena na ulici, u trgovini, mjenjačnici, pošti i kiosku.

Pad bilježe razbojništva izvršena u kućama i stanovima.

2.4. Sredstva izvršenja razbojništva

Pri izvršenju razbojništva počinitelj koristi prinudu - vlastitu tjelesnu snagu ili ozbiljnu prijetnju upotrebe oruda ili oružja, ili na drugi način ugrožavanja života i zdravlja neke osobe. Počinitelji razbojništava u razdoblju od 1995. do 1997. na području Republike Hrvatske, za izvršenje djela najčešće su koristili: tjelesnu snagu - 645 (45,4%), pištolj - 375 (26,4%), nož - 187 (13,2%), pušku - 53 (3,7%), bombu - 14 (1%), sprej - 41 (2,9%) i injekcije - 7 (0,5%).

Tablica 5. Prikaz razbojništava na području Republike Hrvatske prema obliku upotrijebljene prisile 1995.-1997.*

Upotrijebljeno sredstvo	Godina			Svega 95-97 apsolut. %	
	1995.	1996.	1997.		
Tjelesna snaga	208	206	231	645	45,4
Pištolj	85	139	151	375	26,4
Nož	48	62	77	187	13,2
Puška	12	27	14	53	3,7
Bomba	4	7	3	14	1,0
Injekcije	-	5	2	7	0,5
Sprej	9	16	16	41	2,9
Ostalo	60	28	11	99	7,0
UKUPNO:	426	490	505	1421	100

*izvor: Statistički podaci MUP-a RH

2.5. Tipične posljedice razbojništva kod žrtve

Proučavanje žrtve kaznenog djela ima određeni značaj za svako kriminološko ispitivanje. Tek bližim upoznavanjem žrtve može se točno shvatiti domašaj kaznenog djela i težina nanesene povrede.

Razbojništvo i razbojnička krađa kaznena su djela kod kojih je počinitelj pri izvršenju motiviran imovinskom koristi. U pravilu se očekuje racionalan odnos prema žrtvi, tj. kako će nasilje biti primijenjeno radi sprečavanja otpora žrtve i oduzimanja tuđe pokretne stvari, a ne zbog nekog afektivnog odnosa prema žrtvi.

Počinitelji razbojništva su u 1997. godini žrtvama razbojništva prilikom počinjenja kaznenih djela nanijeli 112 lakih tjelesnih ozljeda, odnosno 21 ozljedu (22%) više nego 1996. godine. Zabilježeno je 17 teških ozljeda, odnosno četiri ozljede manje (-19%). Na veću agresivnost počinitelja ukazuje i činjenica kako raste broj počinitelja koji prisilu vrše prijetnjom vatrenim oružjem. Međutim, do same upotrebe vatrenog oružja dolazi samo izuzetno. Primjerice, 1996. godine, u 166 slučajeva razbojstva, oštećenom su počinitelji zaprijetili oružjem, a u četiri slučaja ga upotrijebili. Iz Tablice 6. vide se osnovni podaci o oštećenima kaznenim djelom razbojstva i razbojničke krađe u razdoblju od 1993. do 1997. godine. U 91% slučajeva žrtve/oštećeni bile su fizičke osobe, a u 9% slučajeva pravne osobe. Brojke pokazuju kako su muškarci bili opljačkani dvaput više nego žene.

Tablica 6. Kaznena djela razbojništva i razbojničke krađe prema oštećenim osobama*

Godina	Fizičke osobe		Pravne osobe	Ukupno oštećenih
	muški	ženske		
1993.	525	184	34	743
1994.	330	142	29	501
1995.	376	169	34	579
1996.	356	197	76	629
1997.	307	202	105	614
UKUPNO:	1894	894	278	3066

*Izvor: Statistički podaci MUP-a RH

Posebno su ugroženi bili građani između 30 i 50 godina starosti. (Vidi Tablicu 7. u prilogu)

2.6. Prijavljeni počinitelji

U razdoblju od 1993. do 1997., policija je podnijela kaznenu prijavu protiv 1508 osoba. Identitet počinitelja, u najvećem broju slučajeva (91,1%), utvrđen je nakon provedenih kriminalističkih i istražnih radnji tijekom izvida kaznenih djela. U trenutku saznanja za razbojništvo, identitet počinitelja bio je poznat u 8,9% slučajeva, a počinitelji su uhićeni prilikom izvršenja razbojništva ili neposredno nakon njega u 2% slučajeva (Tablica 8.). U promatranom razdoblju, u 59 slučajeva kaznenih djela razbojništva, počinitelji ili suučesnici bila su djeca do 14 godina života (Tablica 9.).

Tablica 7. Oštećeni razbojništvom i razbojničkom krađom prema godinama starosti*

Godina	Ukupno oštećenih	Dob									
		do 14. g.	14-16	16-18	18-22	22-26	26-30	30-40	40-50	50-60	preko 60
1993.	743	40	43	43	57	55	36	120	118	85	112
1994.	472	28	62	42	45	26	28	70	71	36	64
1995.	545	19	40	43	60	47	32	93	75	51	85
1996.	553	15	27	25	57	38	52	104	89	56	90
1997.	624	14	23	43	54	37	46	90	77	51	74
UKUPNO:	2937	116	195	196	273	203	194	477	430	279	425

*Izvor: Statistički podaci MUP-a RH

Tablica 8. Prijavljene osobe za razbojništva i razbojničke krađe*

Godina	Ukupno prijavljenih osoba	Osobe poznate u momentu saznanja za djelo	Osobe uhvaćene na djelu od strane policije	Naknadno otkrivene osobe
1993.	350	31	12	319
1994.	295	28	6	267
1995.	320	34	8	286
1996.	297	22	5	275
1997.	246	19	10	227
UKUPNO:	1508	134	41	1374
		8,9%	2,7%	91,1%

*Izvor: Statističke tablice KRIM02 MUP-a RH

3. KRIMINALISTIČKA OBRADA RAZBOJNIŠTVA I RAZBOJNIČKE KRAĐE

U svezi s izvršenim razbojništvima važno je ukazati kako je razbojništvo općenit i preširok pojam da bi bio koristan u diskusiji i formuliranju strategije suzbijanja razbojništva. Tu se nalaze razni slučajevi: od otimanja lisnice do prepada na robne kuće i banke. Radi li se o počinitelju početniku ili profesionalcu? Obilježja profesionalca su: mobilnost, izbor ciljeva, priprema, korištenje radio-veza, snažna vozila, visokorazvijena oružja, tehnika bijega. Također treba istražiti mogu li neke

Tablica 9. Razbojništva na području RH u razdoblju od 1993. do 1997. u kojima su djeca do 14 godina izvršitelji ili suučesnici

Godina	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.
Djelo dovršeno	20	14	4	4	8
Ostalo u pokušaju	1	2	-	4	2
Ukupno kaznenih djela	21	16	4	8	10

*Izvor: Statistički podaci MUP-a RH

druge opće karakteristike razbojništva utjecati na pristup suzbijanju.

Put kroz razne mehanizme državne represije počinje prije svega u policiji. Analize kaznenog pravosuđa i policije ukazuju kako o policiji ovisi ne samo kakvoća rada cjelokupne represivne "mašinerije" nego i broj kaznenih događaja i počinitelja. (Pečar, 1991:111).

Osnovni strateški pravci operativne djelatnosti policije koji imaju represivni karakter jesu: kriminalistički nadzor i izvidi kaznenih djela (kriminalistička obrada).

Kriminalistički nadzor je sustav kriminalističko-taktičkih radnji i mjera putem kojih policija smišljeno i planski dolazi do saznanja o kriminalnim žarištima, kriminalnim sredinama i kriminalnoj djelatnosti kao pojavama koje još nisu evidentirane ili konkretizirane u obliku pojedinačnih prijavljenih kriminalnih događaja (Perić, 1987:117).

Osnovni smisao kriminalističkog nazora jest

ofenzivnije, organiziranije i plansko suprotstavljanje policije organiziranom kriminalitetu kao pojavi, a ne samo pasivno čekanje dok se kazneno djelo izvrši, odnosno dok počinitelj kaznenog djela bude prijavljen.

Drugi osnovni strateški pravac operativne djelatnosti policije su izvidi kaznenih djela (kriminalistička obrada). Izvidi imaju izrazito represivan karakter, jer se provode nakon saznanja za izvršenje kaznenog djela.

Pod izvidima kaznenog djela podrazumijeva se skup kriminalističkih radnji i mjera koje se poduzimaju radi otkrivanja i rasvjetljavanja događaja koji s određenom vjerodostojnošću upućuju na postojanje kaznenog djela. Sadržaj djelatnosti policije ovisan je o: karakteru situacije koju je nametnuo konkretan događaj koji je povod za tu djelatnost; iskustvena pravila (tj. pravila kriminalistike) o načinu postupanja, i procesno pravne odredbe. Vjerojatnost o postojanju kaznenog djela koji određeni događaj (sa stajališta našeg saznanja) čini kaznenim, u pojedinim konkretnim slučajevima varira između sigurnosti kako je počinjeno kazneno djelo i vrlo male vjerojatnosti o njegovu postojanju.

Prema ovomu različitom stupnju vjerojatnosti postojanja kaznenog djela, Pauković (1964:33) vrši osnovnu podjelu mogućih situacija na:

A) neprijeporno postojanje kaznenog djela, tj. razjašnjenost činjeničnog stanja daje mogućnost izvođenja zaključka kako je kazneno djelo izvršeno.

B) sporan obim kriminalne djelatnosti tj. kriminalna djelatnost je u jednom dijelu nesporna, a u drugom je dijelu sporna, i

C) sporno je postojanje kaznenog djela, tj. postoji minimum vjerojatnosti da je kazneno djelo počinjeno, ali treba računati i s mogućnošću kako ono nije počinjeno. Spornost može biti činjenične naravi, ili može potjecati od neuvjerljivosti izvora saznanja. Spornost može biti i kvalifikativne naravi.

Kod početne ocjene kaznenog događaja pa i razbojništva, u stvarnom se životu polazi od pojedinačnog događaja u određenom prostoru i vremenu, ali se može promatrati i kao dio masovne pojave. Tijela policije moraju biti tako organizirana kako bi teritorijalno i vremenski bila neprestano prisutna na određenom području. Tako je moguće poduzeti hitne kriminalističke i istražne mjere i radnje nakon saznanja o razbojništvu i njegovom počinitelju. Zbog toga organizacija policije mora biti postavljena tako da svojim djelovanjem reagira na kriminalitet razbojništva i kao na pojedinačnu i kao na masovnu pojavu.

Tijela policije mogu reagirati u dva pravca: otkrivaju počinitelja konkretnog događaja i povezuju ga s drugim događajem, počiniteljem djela, s kojima ima neke zajedničke karakteristike (mjesto i

vrijeme izvršenja, način izvršenja, oduzete predmete i sl.), u određenom prostoru i vremenu. Takvim djelovanjem doprinosi se većoj učinkovitosti u otkrivanju i suzbijanju kriminaliteta.

Izuzev vrlo rijetkih slučajeva u kojima je službenik policije očevidac pri izvršenju razbojništva, tj. kad on neposredno doznaje za izvršenje kaznenog djela, u svim ostalim slučajevima do saznanja se dolazi tek nakon izvršenja razbojništva i to posredstvom tragova koji su ostali u izvanjskom svijetu ili u sjećanju ljudi. Nadeni tragovi u izvanjskom svijetu nisu uvijek posljedica samog kaznenog djela, već često i drugih zbivanja. Sadržaj iskaza ljudi, pa i očevidaca, nije uvijek potpuna i uvjerljiva rekonstrukcija ponašanja počinitelja kaznenog djela. Čest je slučaj kako se iskazi ljudi odnose samo na neke pojedinosti zbivanja prije, u tijeku ili nakon izvršenja kaznenog djela. Ponekad i uz potpuno poznavanje nečijeg ponašanja, ne mora uvijek biti nedvojbeno kako su tim ponašanjem ostvarena obilježja kaznenog djela. Prema tome, policija kao tijelo pretkaznenog postupka, dolazeći posredno do saznanja o kaznenom djelu, doznaje, zapravo, za događaj koji s više ili manje vjerojatnosti upućuje na postojanje kaznenog djela.

Za razbojništvo se doznaje razmjerno brzo nakon izvršenja, što omogućuje relativno brzu reakciju policije na događaj. Prve mjere nakon saznanja za događaj su: brz izlazak na mjesto događaja, pomoć žrtvi (ako je potrebna), prikupljanje prvih objaveštenja o događaju, traganje za počiniteljem, očevid i "misaona" rekonstrukcija događaja. Zatim, prikupljanje obavještenja od očevidaca i drugih svjedoka, pregled šireg mjesta događaja, te kod određenih pojavnih oblika razbojništva (primjerice, razbojnički prepadi na novčarske ustanove, transporte novca), blokada užeg i šireg područja, traganje za počiniteljem, te pretraživanje unutar blokiranog područja.

Iz hitne reakcije na događaj-razbojništvo, katkad može proizaći situacija da počinitelj pruži razne oblike otpora. U pitanju mogu biti napadi na vidljivog predstavnika društvenog i gospodarstvenog sustava, ili pak rezultat patoloških problema napadača. Za policiju je to opasno, a za napadača predstavlja "nesretnu budućnost". (Meyer, K.; Magedanz, T. 1979.)

3.1. Neke kriminalističke mjere visokog stupnja hitnosti

Način izvršenja razbojništva takve je naravi da policija u pravilu relativno brzo doznaje za izvršeno razbojništvo. To omogućuje, ali i uvjetuje, brzo reagiranje policijskih tijela i poduzimaju kriminalističkih i istražnih mjera i radnji.

Sadržaj kaznene prijave zbog česte nepotpunosti i moguće neistinosti, u pravilu ne daje mogućnost za realnu ocjenu situacije koja postoji u

tom trenutku. U policijskoj praksi zato se pribjegava što hitnijem reagiranju na primljenu prijavu i izlasku na mjesto događaja, čak i onda ako je postojanje kaznenog djela dvojbeno. To je operativni zahvat koji u svojem početnom dijelu ima za cilj samo izvid na osnovu kojega će se odlučiti o usmjeravanju daljnjeg rada. U najvećem broju slučajeva taj operativni zahvat ima polaznu točku na mjestu izvršenja kaznenog djela, ali se isto tako, vrlo često, na njega neće ograničiti.

Tu je posebna uloga operativnog dežurstva policije koje će poduzeti mjere što bržeg izvida stanja na mjestu događaja, te prikupljanja obavještenja o događaju, eventualnim počiniteljima, njihovom osobnom opisu, pravcu i načinu udaljavanja s mjesta događaja. O izvršenom razbojništvu bez odlaganja obavijestit će se sva tijela policije. Ako su žrtva razbojništva ili presumptivni počinitelj povrijeđeni, treba ih odvesti u zdravstvenu ustanovu zbog pružanja medicinske pomoći, odnosno zbog tjelesnog pregleda i utvrđivanja prisutnosti alkohola u krvi i urinu.

Operativno dežurstvo će s potrebnim brojem policajaca "pokriti punktove" zbog prikupljanja saznanja o pravcu bijega i pronalaženja presumptivnog počinitelja. U najsloženijim slučajevima razbojništava nad poštama, bankama, transportima novca, operativno dežurstvo tijela unutarnjih poslova na području gdje je razbojništvo izvršeno, poduzet će mjeru blokade užeg i šireg područja prema unaprijed pripremljenim planovima. Unutar blokirano područje vršit će se pretraživanje radi pronalaska počinitelja, napuštenog motornog vozila ako je korišteno, i slično. Prilikom pretraživanja, kada su ispunjeni potrebni uvjeti, mogu se koristiti psi tragači te, u složenim slučajevima, i helikopter. U slučajevima kada počinitelj nije bio maskiran, očevidci će se voditi u album fotografija počinitelja kaznenih djela. Za eventualno "izdvojene" osobe hitno će se vršiti provjera radi pronalaska i daljnje obrade.

Policijska tijela izvan područja na kojem je izvršen teški pojavni oblik, uključuju se u neposredno traganje te provjeravaju alibi osoba mogućih počinitelja, te provjere u planom predviđenim objektima - punktovi, prenoćišta, prometna čvorišta i sl.

3.2. Specifičnosti očevida kod razbojništva i razbojničke krađe

Tragovi razbojništva specifični su i raznovrsni. Tijekom vremena većina tih tragova bit će uništena. Zbog toga se kod provođenja očevida na mjestu izvršenja razbojništva posebno inzistira na brzini izlaska na mjesto događaja. Tragovi primjene fizičke sile, te tragovi borbe karakteristični za razbojništva, tragovi sredstava izvršenja i drugi tragovi koji se javljaju u vrijeme izvršenja na mjestu

događaja, u smjeru bijega počinitelja, na mjestima prikriivanja oduzetih predmeta i sredstava za izvršenje, koji mogu biti makro i mikrotragovi, zahtijevaju posebnu temeljitost i upornost u njihovu pronalaženju. Zato ekipi za očevid treba osigurati dovoljno vremena.

Vrlo je malo kriminalističkih stručnjaka koji su specijalizirani za obradu mjesta događaja razbojništva. Također nisu potpuno ustaljena ni uputstva koja bi jasno definirala kada te stručnjake treba, odnosno ne treba, slati na mjesto kaznenog događaja.

Eck (1992:XIII) predlaže slijedeće kriterije za slanje specijaliziranih kriminalističkih službenika na mjesto izvršenja razbojništva:

- kada je presumptivno osumnjičeni uhićen na samome mjestu izvršenja razbojništva ili u njegovoj neposrednoj blizini;
- kada je presumptivno osumnjičeni identificiran, ali ne i uhićen, te materijalni dokazi mogu u tomu pomoći;
- kada se raspolaže s dovoljno tragova koji će omogućiti identifikaciju osumnjičenoga;
- kada su uz kazneno djelo vezane neke okolnosti koje indiciraju mogućnost kako je riječ (u konkretnom slučaju) o djelu iz jedne serije kaznenih djela, pa bi materijalni dokazi mogli pridonijeti identifikaciji iste osobe kao počinitelju drugih delikata.

Jedna od najznačajnijih specifičnosti kod očevida razbojništva jest misaona rekonstrukcija, koja se vrši u tijeku očevida. Razbojništvo je dinamičan delikt u kojem i napadač i žrtva čine određene radnje. Značaj utvrđivanja radnji, pokreta i drugih okolnosti izvršenja djela, putem misaone (kriminalističke) rekonstrukcije cijelog događaja ili pojedinih faza, od posebnog su interesa za izvid kaznenog djela.

Rekonstrukcijom tijeka i redosljeda događaja moguće je "prepoznati" kategoriju počinitelja, provjeriti iskaz oštećenog, očevidaca, usporediti ih s tragovima i drugim posljedicama djela. Izlaskom na mjesto događaja, detaljnim očevidom, misaonom rekonstrukcijom događaja, može se ocijeniti stupanj vjerojatnosti izvršenja djela kako ga je prikazao prijavitelj.

U tijeku očevida ili nakon dovršenog očevida, prikupljaju se obavještenja od žrtve, te drugih građana koji mogu imati neka saznanja o događaju bez obzira na to jesu li se zatekli ili ne na samom mjestu izvršenja razbojništva, u trenutku dolaska policije.

Između počinitelja i žrtve razbojništva postojao je neposredni kontakt. Oštećeni, iako je u pravilu pod psihičkim djelovanjem iznenadne prinude i oduzimanja pokretnih stvari, može pružiti niz podataka o počinitelju i njegovu osobnom opisu,

mjestu izvršenja, vremenu izvršenja, načinu izvršenja, tragovima na mjestu izvršenja, žrtvi, počinitelju, oduzetim predmetima i njihovom identitetu, pravcu i načinu udaljavanja s mjesta izvršenja.

Što je oštećeni mogao vidjeti i kako? Može li počinitelja prepoznati, na osnovu čega i pod kojim uvjetima?

Očevicu najprije treba omogućiti da kaže što se dogodilo. Tek nakon toga, postavljanjem pitanja, može se pokušati dobiti obavještenja o pojedinim relevantnim pitanjima za izvid kaznenog djela. Međutim, treba upozoriti kako naglašavanje važnosti odgovora na pojedina pitanja može dovesti do popunjavanja praznine u sjećanju žrtve.

Kriminalistički službenici neće propustiti pregled šireg mjesta događaja radi eventualnog pronalaska oduzetih predmeta, te odbačenog ili izgubljenog sredstva izvršenja. U slučaju pronalaska tragova kaznenog djela, nastaviti će se s vršenjem očevida.

3.3. Rezultati očevida i hitnih kriminalističkih mjera

Najveći broj tragova pronađen i fiksiran prilikom očevida ukazuje na postojanje samog kaznenog djela i posljedice koje su nastale, a rjeđe upućuje na vezu određenog razbojništva i neke osobe. Iz toga je vidljivo kako se samo u određenom broju slučajeva može, na osnovi tragova s mjesta izvršenja razbojništva, doći do počinitelja. Najčešće će tragovi morati biti pohranjeni i "čekati će" dok se prikupe indicije koje će neku osobu, presumptivnog počinitelja, dovesti u vezu s određenim kaznenim događajem (Dujmović, 1991:21). Ova spoznaja upućuje na usmjerenost policije da maksimalnom aktivnošću kriminalista prikuplja informacije i indicije koje će kasnije dovesti određenu osobu u vezu s određenim kaznenim djelom.

Rezultati provođenja hitnih radnji i mjera, u pravilu daju odgovor na pitanje je li:

- događaj postoji,
- događaj ima elemente kaznenog djela (i kojeg),
- identitet počinitelja poznat,
- djelo slično s drugim kaznenim djelima ("serija" kaznenih djela).

Kao najvažniji čimbenik pri razjašnjavanju razbojništva u fazi poduzimanja hitnih mjera i radnji, pojavljuje se količina informacija kojom policija raspolaze.

Iznoseći rezultate istraživanja provedenih istraga kriminalnih slučajeva provalnih krađa i razbojništava u tri američka grada, Eck (1992:IX) navodi kako se velika većina slučajeva provalnih krađa i razbojništava ne istražuje dulje od četiri

sata, uključujući i preliminarno djelovanje policajca, te nastavak rada od strane kriminalističkih službenika. Te istrage obično ne traju dulje od tri dana, iako se često događa da se ne radi uzastopce dan za danom, pa u prosjeku prode oko 11 dana između početka, koji se sastoji u podnošenju kaznene prijave, i završetka istraživanja. Kako istraživanje ide naprijed, njezin fokus pomiče se sa žrtve na počinitelja, te model djelovanja postaje sve manje rutinski, a sve više specifičan za konkretan događaj.

Ako identitet počinitelja razbojništva nije poznat, materijalni dokazi rijetko se koriste ali su vrijedna potpora informacijama do kojih se došlo na drugi način. Materijalni dokazi nisu upotrebljivi sve dok presumptivni osumnjičeni ne bude na neki način identificiran.

Za izvide kaznenih djela bitan utjecaj imat će situacija u trenutku saznanja za kazneno djelo, odnosno po izvršenom izvidu. Te početne situacije mogu se svrstati u skupine koje upućuju na karakteristične elemente.

Oblikovanje ovih skupina moguće je po raznim kriterijima. Primjerice, prema činjenici je li počinitelj poznat ili nije, te postoje li činjenice koje upućuju na postojanje ili nepostojanje kaznenog djela.

U našoj stručnoj literaturi problemom ocjene početne situacije, s obzirom na postojanje činjenica koje ukazuju na postojanje djela odnosno na identitet počinitelja, posebno su se bavili Pauković (1964.) i Papeš (1986.). Od inozemnih istraživanja možemo istaknuti istrage provalnih krađa i razbojništava koje je proveo Eck (1992.). U sažetku rezultata istraživanja Eck (1992:XV) ističe kako se kriminalni slučajevi dijele u tri skupine:

- Slučajevi koji ne mogu biti riješeni uz razumnu količinu uložene napora (slučajevi u kojima se ne raspolaze nikakvim ili gotovo nikakvim tragovima) - informativni deficit.
- Slučajevi koji su već prethodno riješeni te je samo potrebno uhititi počinitelja (glavni posao je prikupljanje i osiguranje dokaza).
- Slučajevi koje je moguće riješiti samo uz razumnu količinu uložene napora, a inače ne. Skupina obuhvaća kriminalne slučajeve koji čine glavni dio istražnog rada jer tek mora biti identificiran osumnjičeni, a ima dovoljno tragova koji pružaju osnovu za vjerovanje kako slučaj može biti riješen unatoč nepoznatom počinitelju.

Koliko god je važna podjela razbojništava s obzirom na profesionalnost počinitelja, vrstu prinude, način izvršenja, tragove, oduzete predmete, može biti svrsishodno i korištenje ove podjele. Postupanje prema različitim kaznenim događajima koji se mogu svrstati u jednu od ovih triju skupina, može biti bliže nego izvidi kaznenih djela različitih

razbojništava koja pripadaju različitim situacijama iz ove podjele.

Ako poduzete hitne istražne radnje i kriminalističke mjere nisu dovele do utvrđivanja identiteta počinitelja razbojništva, vrši se planiranje daljnje kriminalističke obrade.

Planira se na temelju raspoloživih informacija-indicija i postavljenih verzija. Planom rada određuju se najsvrsishodnije istražne radnje i kriminalističke mjere, sistematizira se njihov međusobni odnos s obzirom na specifičnost radnji i mjera, te specifičnost konkretnog slučaja, te utvrđuje nositelj plana rada. Od kriminalističkih mjera najčešće se planiraju mjere prikupljanja obavještenja od građana, traganja za otuđenim predmetima, korištenje operativnih kriminalističkih evidencija, ispitivanja i vještačenja različitih tragova.

Kad je počinitelj poznat i dostupan primjenjuju se sljedeće istražne i kriminalističke radnje i mjere: utvrđivanje identiteta i daktiloskopiranje, poligrafsko testiranje, informativni razgovor, provjera alibija, prepoznavanje počinitelja od strane žrtve i drugih očevidaca, rekonstrukcija načina izvršenja razbojništva u cjelini ili samo jednog stadija, dovodenje poznatog počinitelja konkretnog razbojništva u svezu s drugim razbojništvima koja imaju nepoznatog počinitelja.

4. UMJESTO ZAKLJUČKA

Razbojništvo i razbojnička krađa ne predstavljaju nelagodu samo za žrtve/oštećene, već također i za potencijalne žrtve. Unatoč relativno niskom udjelu kriminaliteta razbojništva i razbojničke krađe u ukupnom kriminalitetu, osjećaj straha i nelagode vezani uz razbojništvo ukazuju kako društvo i policija moraju stalno i sve više vo-

diti brigu o njegovu sprečavanju i razjašnjavanju.

Statistički podaci koji su navedeni u članku imaju za cilj prikazati veliku raznovrsnost modaliteta izvršenja razbojništva i razbojničke krađe. Razni pojavni oblici razbojništva i njihovih počinitelja utječu i na različite pristupe u njihovom razjašnjavanju.

LITERATURA

1. Barker, M.; Geraghty, J.; Webb, B.; Key, T. (1993): *The Prevention of Street Robbery*, Home office, London.
2. Dujmović, Z. (1991): Osnovne karakteristike imovinskog kriminaliteta - pristup suzbijanju. Zbornik radova nastavnika i suradnika Više škole za unutarne poslove, Zagreb, str. 17-24.
3. Eck, J. (1992): *Solving Crimes: The Investigation of Burglary and Robbery*. Police executive research forum, Washington
4. Feeney, F. (1986): *Robbers as Decision-Makers. The Reasoning Criminal*, Springer-Verlag, New York
5. Meyer, K.; Magedanz, T. (1979): *Robber-Related Assants on Police: an Empirical Analysis of National Incidents*. The University of South Dakota.
7. Pauković, M. (1964): *Kriminalistička obrada*. Zagreb
6. Pavišić, B.; Veić, P. (1998): *Komentar Kaznenog zakona*. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb
8. Pečar, J. (1991): Slovenska policija u novim društveno političkim prilikama. *Priručnik*, 39, 2, 107-124.
9. Perić, V. (1987): *Oblici operativne djelatnosti SJS*. MUP RH, Zagreb.

CRIMINALITY OF ROBBERIES AND SOME CHARACTERISTICS OF THEIR INVESTIGATION

Summary

The article presents the criminality of robberies in Republic of Croatia during the period between 1993 and 1997. It shows the ratio, territorial distribution, ways, place and time of perpetration of this criminal offense, as well as characteristics of the offenders.

The second part of the article presents investigative measures undertaken by the police authorities and the rate of successful investigation and solving of related cases.